

Diószegi György Antal

Szent László királynak és leányának, Szent Piroskának az értékvilága a görög kapcsolatok fényében

Szent László királyunk

Szent László király örök értéket képviselő uralkodói magatartása minden kor számára példakép a hatalomgyakorlók és gondolkodók tekintetében. Törvényei az erkölcsi rend alapvetései jegyében születtek meg: a többi között döntött a tolvajok felkutatásáról és megbüntetéséről, egyúttal biztosította a lopott jószág vagy holmi felkutatását a közbiztonság érdekében. Lovagkirályunk a magyar mondáink hőse is lett. „Szent László pénze” mondáját Mátyás király udvari papja, Temesvári Pelbárt rögzítette. „Szent László füve” népi gyógyászatunkban fennmaradt örökség. Göcsej nemesi világában maradt fenn a birtokszerző eredetmondájuk révén a „Szent László nemesei” önkép: megítélésem szerint ez a gyeptérséggel összefüggő határvédelmi feladataik emléke. A legenda szerint Szent László vizet fakasztott a sziklából – ennek a jelentéstartalma az ország és a nemzet életerege, életvize mivoltában érhető tetten. „Szent László lova patkójának sziklába kövült nyoma” lovagkirályunk szakrális uralkodói lovasminőségének és ezzel kapcsolatos táltosparipájának népi emléke.

Az alábbi sorokból is kitűnik a középkori magyarság Szent László király iránti tisztelete.

*„Üdvözlégly kegyelmes Szent László király!
Magyarországnak édes oltalma,
Szent királyok közt drágalátos gyöngy,
Csillagok között fényességes csillag!
Szentháromságnak vagy te szolgája,
Jézus Krisztusnak nyomdoka követi;
Te szent léleknek tiszta edénye,
Szűz Máriának választott vitéze.”*

Szent László király a XI. századtól a magyar lovagi eszményt testesítette meg; és ennek hatása a magyar katonai hagyományban mindig is meghatározó volt. Lovagkirályunk máig ható egyetemes jelentősége tekintetében fontos kiemelten hangsúlyoznom, hogy Magyarországon a lovagi eszmevilág a lovasíjász-műveltségű magyar vitézi hagyományból táplálkozott. Keresztény lovagkirályi minősége, a magyar Szent Koronán is ábrázolt katonaszentek, Szent György és Szent Demeter Magyarországon is meglévő tisztelete is komoly hatást jelentett: e gyökerek révén alakult ki az a magyar hitvallás, hogy „Magyarország a kereszténység védőpajzsa!”. A vitézi bátorság és a keresztény király eszményrendszere jegyében lett Szent László a magyar katonák védőszentje. Érdeemes Szent László magyar király életútjának azon adalékait megismerni, amelyek alapvető fontosságúak a XI. századi magyar–görög kapcsolatrendszerben. Jelentős görög vonatkozás, hogy a Képes Krónika szerint az „*óbudai keleti szertartású prépostságot Szent István kezdte építeni és Szent László fejezte be*”. (1) Remek érzés magyar apostolkirályunk, Szent István állam- és egyházszervezői munkájára emlékeznünk, mely a keresztény egység jegyében valósult meg; és ami nyomán a későbbi magyar királyaink is ennek szellemében jártak el. Az őt követő magyar királyok egyetemes értékrendje kapcsán indokolt rögzítenem, hogy 1054 után senki sem volt közülük, aki elfogadta volna a kölcsönös anatómát jelentő aktusokat. A keresztény egység jegyében működő magyar egyházszervezet egészen Mátyás király koráig ezen egyetemes egységfelfogás szellemében járt el. Sőt, valójában ez a fél évezredes magyar keresztény

vallási türelem volt az alapja annak, hogy Magyarországon a későbbi századokban sem tört ki semmiféle vallásháború. Ez volt a magyarországi hatalom- és államelmélet egyik legfontosabb értéke – a vallásszabadság jegyében –, mely a XVI. századi magyar reformáció korában is alapvetés maradt a magyar jogelméletben és -gyakorlatban, melynek alapja a Szent István által az *Intelmekben* is megfogalmazott hitvallás volt.

„Hiszen melyik görög kormányozhatná a latinokat görög szokások szerint, vagy melyik latin kormányozhatná a görögöket latin szokások szerint? Semelyik. Ezért az én gyakorlatomat kövesd, hogy a tied között kiválnak, az idegenek között pedig dicséretére méltónak tartsanak.” (2) A magyar Szent Korona értékvilága szerint járt el Szent László király is, aki „Erdélyben a székelyeket háttérre” tette: biztosította „ősi szokásaikat”, és „szabadalmakkal” látta el őket a katonai szolgálatuk ellenértékéért. Ez különösen jelentős körülmény, hiszen a „székelyek már akkor keresztények voltak”. E térségről, Erdélyről még egy fontos adalékot érdemes megemlíteni! „A keleti részeket tehát végleg csakugyan Szent László kapcsolta a magyar koronához; de ez a félig független terület, mely Béla és Géza hercegsége alatt külön pénzt is veretett, nem volt idegen, hanem magyar, sőt a bihari udvar alighanem magyarabb, mint Endre és Salamon székesfejérvári udvara. A magyarság kelet felé való visszaáramlása szoros összefüggésben van a székely kérdéssel.” (3)

A székely világ jelentősége és a korabeli magyar–görög határ kapcsán kiemelendő, hogy 1118-ban Szent László leányának, Piroskának a férje, Komnénosz János görög császár lett. Piroška Iréné néven görög császárnéként lett a görög egyház szentje. Piroška, azaz Eiréné görög császárné alakja Nikolaosz Kalliklész egyik versében is megőrződött. A bizánci görög történetíró, Ioannész Zonarasz a krónikájában megemlítette e magyar királynő házasságát Ioannész Komnénosz görög császárral. (4)

Lovagkirályunk csatateri vitézsége közismert. A fekete kunok, más néven úzok 1086-ban törtek be az erdélyi hágókon: a felettük aratott győzelem Kerlésnél igen jelenős volt. Van olyan nézet, mely szerint „Szent László a kunok feletti győzelme után görög rítusú templomot létesített”. (5)

Kerlés Doboka vármegyében található: másik neve Cserhalom. De van Kerlés kapcsán egy olyan megnevezés is, amely különösen sokatmondó: Kerlés harmadik neve „Kyrieleis”: e név mögött a „Kyrie eleison” áll, amely görög kifejezés, a jelentése „Uram, irgalmazz!” Ennek okán fontos megállapítás a következő: „Uram, Jézus Krisztus, Isten fia, irgalmazz nekem!” – ez „az Athos-hegyi szerzetesek szív-imája”. (6)

Itt érdemes utalni arra, hogy a XII. századi Pray-kódexben talált fontos magyar nyelvemlék, a *Halotti beszéd és könyörgés* szövegében is előfordul a görög „Kyrie eleison” kifejezés. (A görög kyrie és a kyrios szóból származik, amely Isten megszólítása; ez a keresztény liturgia fontos imájának a közneve. A VIII. században vált használatossá.)

Többen azt vallják, hogy „a szerémi görög püspökséget Salamon király telepítette át Bácsra”, majd ezt követően Szent László egyesítette a latin rítusú kalocsai érsekséggel. (7)

1876-ban Budapesten, gróf Károlyi Alajos palotájában jótékony célú kiállítást rendeztek, amelyen látható volt egy olyan, „Szent László királynak díszpalástjából készült egyházi öltöny”, amely a „XI. századi bizanti ízlésű szövetmintázat, himzési modor” fontos emléke: rajta „bizanti kerekalakú szövetminta”, és a himzésen lévő „két királyi alak bizanti modorban domborúan erősen kiemelkedve” vélhetően szentek alakját jeleníti meg. (8)

Szent László király támogatta a görög szertartású magyar egyházlétet, erre utaló adat, hogy 1083-ban Visegrád dunai vármját a visegrádi görög bazilita monostornak adományozta. (9)

Itt érdemes egy érdekes adalékra utalni! Szent László király a Salamon és Kutesk kun vezér felett aratott győzelme után „egyházat építtetett a mindenható Isten tiszteletére”: a „Szabolcs megyei Kisvárdra Szent Péter egyházára gondolnak a kutatók”; és e tekintetben a „patrocínium ellentmondását a bizánci Pantokrator-titulussal próbálja a szakirodalom feloldani”. (10)

Szent László lovagkirály a magyar katonák védőszentje. „Ez a lovagi eszmevilág két régóta nyitott csatornán át is beömölhetett hozzánk: nyugatról s Bizánc felől is, hiszen a bizánci birodalomban a »keleti feudalizmus« kialakulása, s ezzel kapcsolatosan a lovagi szokások meghonosodása már a X. század vége óta megfigyelhető.” (11)

Fontos kiemelnem, hogy a XIV. századi Képes Krónika Szent Lászlót királlyá koronázzák című fejezetében megfogalmazottak szintén a görög kapcsolatok felé mutatnak.

A Képes Krónika írója ezt rögzítette: „Ha ugyanis nevének a jelentését vesszük, a Ladislaus anynyit jelent, hogy Isten akaratából a népnek adott dicsőség.” Ez a szófejtés a görög nyelvből való: a „laosz” ugyanis népet jelent, a „doszisz” pedig adomány vagy adott értelmű. (12)

Az Árpád-kor tekintetében fontos megállapítás, hogy kimutatható „a középgörög írásbeliség megléte az udvarban”. „A középkori magyar mondavilág (pl. Lehel kürtje) és a legendairódalom (pl. Szent László legendája) több bizánci eredetű motívumot tartalmaz.” (13)

A Képes Krónika fenti szófejtése azért lényeges adalék, mert a fordító, „Bollók János szerint az etimológiát a görög irodalomban járta, valószínűleg bizánci iskolázottságú szerző írhatta”. (14) Szent László „diadalmas, híres, országgyarapító uralkodó volt”. (15) Királyunkról köztudott volt, hogy „minden ítéletében, enyhítve a törvények szigorát, mindig a könyörületesség elvét alkalmazta”. (16)

Szent László király palástja

Szent László király „palástjáról, melyet ma a zágrábi Mária mennybemenetele katedrálisban őriznek, a következőket tudjuk”: „Szent László-féle miseruha, amelynek alapanyaga sötét feketeskék mintázatú XI. századi bizánci szövet, aranyszövetsávokkal”, ezen „causulának az a különlegessége, hogy biztosan királyi palástot [...] alakítottak át miseruhává”, azaz „éppen fordítva, mint a koronázási palástonál elképzelik”. „Az alapszövet, melyet keleti gyárból eredetnek mondhatjuk, némiképp hasonlít a magyar királyi köpeny bélésének szövetéhez, amennyiben mindkettőben hasonló levelek és voluták fordulnak elő.” (1) „Szent László király palástja az egyik legrégebbi és legértékesebb liturgikus textil, melyet a zágrábi székesegyház kincstárában őriznek”: a „hagyomány szerint a püspökség alapítójának, Szent László királyunknak a köpenyéből készült”, „a XIII. században miseruhává alakították”, „a miseruhára ekkor felvarrt, vörös selyemszövetre aranyfonallal hímzett felirat maradványa” szerint László királyé volt. Károly Róbert adományozta a XIV. század elején a zágrá-

Szent László emlékműve a Hősök terén

bi püspököknek. Napjainkra „az eredeti palástnak csak részletei maradtak fenn”: e „harang alakú miseruha indigókék alapszövetének mintáját hatszögű keretelésben kétféle, palmettákból és szívekből álló, egymással szabályosan váltakozó virágdísz alkotja”. „A palást selyemplaspasz szövetét a XI. században, Bizáncban szőtték. A paláston a kereszt mellett két – rátétes hímzéssel készült – királyi alak látható. Az alakok morfológiája egyértelműen XI. századi keletkezésre vallanak. Egyik értelmezés szerint azt a pillanatot ábrázolták, amikor Zvonimir horvát király özvegye, Ilona királynő a testvérének, László királynak átadja a horvát koronát.” (2)

Szent László 1095 márciusában Bodrog várából a Szentföldre készül, ám erre már nem kerül sor, mert hadával a morva herceg segítségére indul cseh földre. Váratlanul súlyos beteg lett, és ennek következtében július 29-én elhunyt. Somogyvárott temették el, majd pedig Váradra szállították földi maradványait. A *Várad Regestrum*ban fennmaradt istenítéletek jegyzőkönyvének egy töredéke arról tanúskodik, hogy a sírjánál megtett eskü perdöntő volt.

Az 1095. év kapcsán kiemelendő, hogy Szent László király halála után, november 26-án a Clermontban megtartott zsinaton II. Orbán meghirdette a keresztes hadjáratot a Szentföld viszszerzése céljából.

Lovagkirályunk szentté avatására III. (Görög) Béla magyar király 1192-ben megtett intézkedése nyomán került sor. Méltán volt „*Athleta Christi*” („*Krisztus bajnoka*”): csatateri vitézsége számos mondában szerepel. „*Szent László, segíts!*”: ez volt a magyar vitézek csatakiáltása évszázadokon át.

Szent László leányának, Piroskának a jelentősége a magyar–görög kapcsolatokban

A X–XI. századi magyar–görög kapcsolatszerződés vonatkozásában fontosak az alábbi gondolatok. „*Első királyainkon kívül más alig foglalkoztatott nálunk görög mestereket s több mint valószínű, hogy már ezek is gondoskodtak alattvalóik sorában rátermett erők neveléséről, akik Bizánccal való szoros politikai és gazdasá-*

gi összeköttetéseinknek megfelelően szinte két századon át ennek művészetéből merítettek s első sorban ennek mestereitől tanultak. A bizánci mesterek technikai kiválósága a XI. században bizonyára felülmúlta bármely nyugat-európai ország mestereinek készülségét. [...] A pompa azonban és ennek elemei, amelyek még kisebb monostortemplomainkat is jellemzik, valamint az Árpádkori magyarok fényűzése és ennek eszközei: az ötvösség, bronz-művesség s más mesterségek elsősorban Bizáncnak, [...] a Komnének idejében káprázatosan gazdag [...] kultúrájából táplálkoztak.” (1) A görög Komnénosz császári családdal való összefüggések köréből különösen Szent Irén személyének jelentőségét indokolt kiemelni, hiszen ő volt az, aki Piroška magyar királylányként került görög földre. 1105 táján ment férjhez Ioannész Komnénoszhoz. (2) E házasság diplomáciai szinten is igen jelentős a magyar–görög kapcsolatok körében! Szent László király elhunytá után a leánya, Piroška Könyves Kálmán udvarában nevelkedett. Könyves Kálmán király 1104-ben „*Bizánccal került jó viszonyba*”: „*feleségül adta Komnénosz Elek császár fiához, Jánoshoz Szent László leányát, Piroskát, aki a császárvárosban az Eiréné nevet kapta*”. (3) A görög császári házzal való dinasztikus házasságkötés különös jelentőségű: „*Árpád-házi Szent Piroška, Szent László király árvaságra jutott leánya*” köztiszteletben álló „*nagyformátumú bizánci császárné*” lett.

E magyar királylányért görög „*követek érkeztek Konstantinápolyból, hogy Alexiosz császár (1081-1118) fia, Ioannész számára feleségül kérjék*”: e követséget „*Eumathiosz Philokalész hadvezér vezette*”. „*Ioannész és Piroška 1105-ben léptek frigyre, amikor Piroška felvette a császárnői nevet*”: a „*Békesség*” jelentésű görög Eiréné néven lett görög császárné. (4) Házasságukból négy fiú és négy leány született. Szent Piroška görög császárnéként szerető és segítő hitves volt: a korszak kiváló hölgyegyéységeként kitűnt az államügyekben, a gazdasági életben és a szertartásügyekben való cselekvő magatartásával. Itt fontos utalni arra, hogy Szent Piroška görög császárné épített öröksége Konstantinápolyban napjainkban is megtalálható! A konstantinápolyi Pantokrator-monostort „*Eiréné császárné, Szent László leánya tervezte és alapította*”. „*A monos-*

torral és három templomával kapcsolatban volt egy jól felszerelt és berendezett kórház és ag-gok háza is.” (5) Életének legjelentősebb műve volt a Pantokrátor-monostor és a hozzá kapcsolódó intézmények megalapítása, tervezése és megépíttetése. A monostor építése 1130 körül kezdődött el Nikephorosz építőmester vezetésével: elkészült a Pantokrátor-templom, valamint a hozzá kapcsolódó Szent Mihály-templom és a Máter Eleusza (Kegyesszent) templom. A templomokhoz kapcsolódó két monostorban éltek azok a görög szerzetesek, akik a monostor intézményeiben ellátták a szükséges feladatokat (pl. templomi szolgálatok, betegápolás, gyógyítás, konyhai szolgálat, öregek gondozása, karbantartási feladatok). Több száz ember végezte ezeket a feladatokat. A Pantokrátor-monostor és a vele egybeépített 50 ágyas kórház (pótágyazásra is volt lehetőség) mintaként szolgált a kor kórházainak megépítésekor. Ez az intézményrendszer Szent Piroska halála után – vélhetően az ő akarata és tervei szerint – iskolával, árvaházzal is bővült az 1140-es években. A kórházi ellátás kiválóan volt megszervezve. Létezett járóbeteg-rendelés, külön betegellátó osztályok voltak, melyek mai szóval a sebészet, a nőgyógyászat, a szemészet, a belgyógyászat keretében látták el a betegeket. A kórházban éjszakai ügyeleti rendszer működött, a szobákat fűtötték, az épületek mosdókkal, illemhelyekkel rendelkeztek. Itt vezették be a világon először a kórlapírást, és a betegvizsgálat előtti kötelező kézmosást is. Szent Piroska kiemelkedő a magyar–görög kapcsolatrendszer értékteremtő világában: egy csodálatos mozaik is őrzi emlékét! „A konstantinápolyi Hagia Sophia székesegyház restaurálási munkálatai folyamán előkerült egy bizánci nőalak mozaikképe, mely a felirat tanúsága szerint a magyar származású Eiréné császárnét ábrázolja.” E görög felirat magyar fordítása: „Eiréné, a legkegyelmesebb augusta.” (6) „Külsejét a korabeli bizánci költők dicsőítették, hasonlóképpen lelki és morális emelkedettségét.” „Zöldes mészkőből faragott hatalmas (kb. 2X3 m) szarkofágja” napjainkban „a Hágia Szófia külső előcsarnokában (exonarthex) található”: minden „oldalára kőbe foglalt bizánci, ún. hurkolt keresztet faragtak”. (7) „Piroska (Eiréné), II. Joannész (Komnénosz) bizánci császár felesége, aki 1134-ben 46 éves

korában Bythiniában halt meg. Piroska-Eirénét az ortodox egyház szentté avatta. Nemes alakját a Hagia Sophia-székesegyház mozaikja őrzi meg.” (8) Piroska/Eiréné (1088–1134) elhunytakor Ioannész Komnénosz görög császár ezt mondta: „Magával vitte lelkem felét.” Egy költemény is megőrizte emlékét. „Szent László leánya Piroska megérte: hajón ment Bizáncba - a nagy Császár kérte. Fia: Dukász János, szent Császár lett férje és Gráciák tettek koronát fejére. Szent-lelkű nagy Császárnője lett Bizáncnak, építője dómnak, monostor-kórháznak. Négy daliás fia - s négy ékes szép lánya Árpádok hírnevét növelte Bizáncba. Majd unokáinak későbbi frigyére viszatér hazánkba az Árpádház vére.” (9)

Szent Piroska jelentősége a korabeli magyar–görög kapcsolatokban is rendkívül jelentős. Görög császárnéként fogadta a szentföldi zarándokokat, küldötteket magyar földről: itt fontos felidézni, hogy a jeruzsálemi zarándokút megnyitását egy évszázaddal korábban Szent István királyunk tette lehetővé Európa zarándokai számára. Szent Piroska közvetített a Magyar Királyság és a görög császárság között államközi, diplomáciai ügyekben. Egyik fia, Mánuel Komnénosz a XII. század legjelentősebb görög császára lett. Egy igazi görög lovagcsászár volt ő: nem is csoda, hiszen a magyar nagyapja Szent László lovagkirályunk volt.

Források: Szent László királyunk. (1) Németh Th. István: *A keleti keresztény egyház fajmagyarok között az őshazától napjainkig.* Bp., 1939. 2. o.; (2) *Szent István király Intelmei és Törvényei.* Fordította Bollók János (Intelmek) és Kristó Gyula (Törvények). Bp., 2000. 31. o.; (3) Dr. Reiner Zsigmond: *A keleti vallású magyar nemzeti egyház szervezése.* Bp., 1907. 33. o.; Nagy Géza: *A székelyek és pannóniai magyarok.* In: *Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság értesítője*, 1. évfolyam, Budapest, 1890. 167. o.; (4) Szent László király a magyar költészetben. In: *Tudósítvány a kegyestaniórendek budapesti főgymnasiumáról az 1890-91-iki tanévben.* Bp., 1891. 7., 31. o.; *Korai magyar történeti lexikon.* (9–14. század). Főszerkesztő Kristó Gyula. Bp., 1994. 114., 285. o.; (5) *Történelmi olvasókönyv. II. kötet. Forrásszemelvények az egyetemes tör-*

ténelem (476–1640) és Magyarország története (1526-ig) tanításához. Szerkesztette Makkai László. Bp., 1966. 229. o.; (6) *Képes Krónika (9–14. század)*. Bp., 1994. 110. o.; (7) *Képes Krónika*. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák Kornél, Veszprémy László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 69., 221. o.; *Fohászok és vallomások. A világ legszébb imái*. Szerkesztette Lukács László. Bp., 1988. 120. o.; (8) *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Bp., 1994. 110. o.; (9) *Magyar mű- és történeti emlékek kiállítása*. In: *Századok*. 1876. 488. o.; (10) *Tari Edit: Pest megye középkori templomai*. Studia Comitatus 27. Szentendre, 2000. 172–173. o.; (11) *Képes Krónika*. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák Kornél, Veszprémy László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 89., 228. o.; (12) *Sólyom Károly: Új szempontok az Anonymus-probléma megoldásához*. In: *Irodalomtörténeti Közlemények*. 1966. 70. évfolyam. 1–2. füzet. 73. o.; (13) *Képes Krónika*. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák Kornél, Veszprémy László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 87. o.; (14) *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerkesztő Kristó Gyula. Bp., 1994. 112. o.; (15) *Képes Krónika*. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák Kornél, Veszprémy László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 207. o.; (16) *Képes Krónika*. Fordította Bollók János. Jegyzetek: Szovák

Kornél, Veszprémy László. Millenniumi Magyar Történelem, Források, Bp., 2004. 87. o.;

Szent László király palástja. (1) Sántha Attila: László magyar király aranszöveve. In: *Moldvai Magyarság*. Új sorozat. XXIV. évfolyam. 2014. 9. szám. (280.) szeptember. 16. o.; (2) Borbély Károly, Szent László emlékezete. www.fokusz.info/File/.../Borbely_Karoly__Szent_Laszlo_emlekezete.pdf – letöltve 2014. december 6-án.;

Szent László leányának, Piroskának a jelentősége a magyar–görög kapcsolatokban. (1) Divald Kornél: Árpád-kori székesegyházak. In: *Művészet*. Szerkesztette Lyka Károly. Tizenharmadik évfolyam, 1914. első szám, 41–46. o.; (2) Moravcsik Gyula: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*. Bp., 1988. 101. o.; (3) Sokcsevits Dénes: *Horvátország. A 7. századtól napjainkig*. Budapest, 2011, 97. o.; (4) Nagymihályi Géza: *A Pantokrator-templomegyüttes Isztambulban*. In: *Várak, kastélyok, templomok. Történelmi és örökségturisztikai folyóirat*. IV. évfolyam. 4. szám. 2008. augusztus. 18. o.; (5) Moravcsik Gyula: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*. Bp., 1988. 109., 110. o.; (6) Moravcsik Gyula: *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*. Bp., 1988. 255. o.; (7) Nagymihályi Géza: *a Pantokrator-templomegyüttes Isztambulban*. In: *Várak, kastélyok, templomok. Történelmi és örökségturisztikai folyóirat*. IV. évfolyam. 4. szám. 2008. augusztus. 18. o.; (8) Hankó Ildikó: *Királyaink tömegsírban. A magyar királysírok sorsa Géza fejedelemtől Szapolyai Jánosig*. Bp., 2004.; (9) www.keresztenymagyarorszag.hu/.../Szent+Iren+-+Arp... – letöltve 2012. december 9.

Szelíd farkas – Antónia nővér sírdomborműve, Zsámbék